

Els instituts del 1841 i del 1845: un document per a la història.

DOLORS CONDOM I GRATACÓS

En l'acte d'obertura del curs acadèmic 1946-47 a l'Institut «Vell» del carrer de la Força —aleshores «Instituto Nacional de Enseñanza Media»— va correspondre al professor de Llatí Mn. Joan Costa i Tapiola la lectura del discurs inaugural, que va ésser desbordant de records dels inicis del nostre centre docent, que amb el nom d'«Instituto Provincial de Segunda Enseñanza» va obrir les seves portes el dia 1 de novembre de l'any 1845; l'Institut de Girona acabava, doncs, de passar la llinda dels cent anys d'existència (1).

Mn. Costa aporta en aquest discurs dades molt interessants entorn del passat del que aleshores era a Girona l'únic establiment oficial d'ensenyament secundari i recorda alguns dels antics professors, que amb llur tasca abnegada i eficaç van donar gran prestigi a aquell institut, fins al punt que en més d'una ocasió va ésser objecte de fervents lloances per part de la Superioritat (2).

Uns anys més tard, en la inauguració del curs 1963-64, fou el professor de Llengua i Literatura Castellanes, el Sr. Lluís Batlle i Prats, el qui va portar la veu del Claustre de Professors en aquella solemnitat. No va voler fer —són paraules seves— una dissertació acadèmica sobre una figura literària, com hauria pogut ésser la del gran polígraf Marcelino Menéndez y Pelayo, a l'estudi del qual hom havia dedicat el curs preuniversitari; el tema escollit fou: «La creación del Instituto provincial Gerundense como precursor del Instituto de Enseñanza Media» (3). La seva dissertació era el resultat d'una pacient i acurada recerca sobre la instal·lació en l'ex-convent de Ca-

putxins d'un col·legi d'instrucció pública amb la denominació d'«Instituto Provincial Gerundense», inaugurat amb tota solemnitat el dia 1 de novembre de 1841. El Sr. Batlle ens fa conèixer en el seu discurs les laborioses gestions de les autoritats locals per a la creació d'aquest centre docent i ens informa del projecte del seu funcionament, del nomenament de la Comissió gestora, de l'estructura i proveïment de les càtedres, de diversos aspectes de la seva organització, del cerimonial de la seva inauguració solemne —solemníssima!— i, finalment, del seu pas, al cap de molt poc temps, al modest i senzill Col·legi d'Humanitats, el qual veuria néixer el dia 1 de novembre de 1845 el ja esmentat «Instituto Provincial de Segunda Enseñanza», que, al llarg dels anys i amb denominacions diverses ha tingut continuïtat en el que és avui «Institut de Batxillerat Jaume Vicens Vives».

En el discurs de l'any 1946 es fa al·lusió al centenari de l'Institut, partint de la creació l'any 1845 de l'«Instituto Provincial de Segunda Enseñanza». En el discurs del Sr. Batlle —octubre del 1963— es recorda que en aquells moments l'Institut de la nostra ciutat està a punt de complir cent vint-i-dos anys; és evident que aquí el que es té en compte és la inauguració de l'«Instituto Provincial Gerundense», creat el 1841.

No és la meva intenció entrar ara en una discussió de prioritats o d'establir quin punt de partença cal considerar més idoni per assenyalar amb exactitud l'«edat» del nostre primer centre oficial d'ensenyament secundari (4).

Crec, però, que és escaient de recordar que el dia 1 de novembre d'enguany farà cent cinquanta anys

que la nostra ciutat va viure un esdeveniment singular amb la inauguració solemne d'aquell «primer» Institut, que, si bé va tenir una vida efímera —va durar un any!— va marcar una fita important en l'impuls de l'ensenyament secundari a Girona i va satisfer els afanys dels dirigents de la ciutat, que des de molt de temps maldaven per aconseguir un centre d'ensenyança primària i secundària que resolgués el problema de la instrucció pública a casa nostra. L'Ajuntament, la Diputació Provincial, el Govern Politic i alguns ciutadans benemèrits i preocupats per les qüestions culturals i educatives van unir llurs esforços i aquests no resultaren del tot vans.

No puc deixar d'esmentar algunes de les persones que van tenir un paper important en la creació d'aquest centre: Joan Urgell i Francesc Albertí, alcaldes primer i segon, respectivament, de l'Ajuntament constitucional; Tomàs Bruguera i Francisco Gallardo de Corregge, cap i secretari respectius del Govern Politic; Josep Tomàs i Sala, diputat provincial; Joaquín Martínez, de la Comandància militar, i el Dr. Josep Llach i Soliva, doctor acadèmic en Farmàcia i notable ciutadà.

La direcció del Centre s'encarregà al Sr. Martínez i la secretaria al Dr. Llach.

No em correspon d'escatir les causes de la curta durada d'aquest Institut (5) i del seu pas l'any 1842 al Col·legi d'Humanitats, que, en virtut de la gran reforma que l'any 1845 es produí en el pla general de la instrucció pública a Espanya va passar a «Instituto Provincial de Segunda Enseñanza», és a dir, a centre estatal amb dret a expedir el títol oficial d'ensenyament mitjà o secundari.

ELS PRIMERS PROFESSORS

Un document que hem trobat a l'arxiu de l'Institut de Batxillerat «Jaume Vicens Vives» (6) ens permet d'establir l'estreta relació que hi hagué en la creació d'aquells tres antics centres i ens aporta, per altra banda, dades molt interessants per a la història del que considerem el nostre Institut.

Es tracta d'un doble foli, signat pel primer director de l'«Instituto Provincial de Segunda Enseñanza», Julián González de Soto (7), i inclou una relació detallada de la situació dels professors que exercien en aquest centre en el seu primer any de funcionament, curs 1845-46.

Les dades, disposades en cinc columnes, constitueixen un recull molt estimable per a una aproximació a la biografia acadèmic-professional del personal docent de l'Institut del 1845 i la seva connexió amb el professorat de l'anomenada *primera erección* del 1841.

El document, que cal datar a començaments del mes d'octubre de 1846, és encapçalat en la forma següent: *Distrito Universitario de Barcelona. Instituto de Gerona.- Estado de los profesores que desempeñan enseñanzas en el mismo, asignaturas que desempeñan, fecha de sus nombramientos, ejercicios que precedieron y calidad de su título.*

A continuació segueix la nòmina dels professors amb la informació següent, que traslado del castellà:

JULIÁN GONZÁLEZ DE SOTO,
Regent de 2a classe.

- Director de l'Institut de Figueres; professor de Psicologia, Ideologia, Lògica, Moral, Religió i Física Experimental.

- Nomenat per l'Ajuntament de Figueres el dia 1 d'octubre de 1839, en atenció al mèrit d'haver estat professor en un col·legi estranger. Se li exigí l'obtenció de títols; va obtenir, així, el de Mestre de Primeres Lletres el 25 d'octubre de 1839 i el de Mestre d'Instrucció Primària Superior amb nota d'«Excel·lent» el 22 de juny de 1841. Hi era en qualitat de «Propietari».

- El 3 de novembre de 1845 el cap polític el nomenà director de l'Institut de Girona i professor de les mateixes assignatures, sense haver-li exigint cap prova, en atenció al mèrit d'haver dirigit fins aleshores l'Institut de Figueres i amb encàrrec d'erigir l'Institut Provincial de Girona.

- Hi entrà en qualitat d'«Interí», passant a «Substitut» pel nomenament de RO de 13 de novembre de 1845.

MIQUEL VILA,
Regent de 2a classe.

- Professor de Llatí i Castellà; nomenat per l'Ajuntament de Girona el dia 19 de desembre de 1833, prèvia pública Oposició, aprovada per la Reial Acadèmia Greco-Llatina. Hi era en qualitat de «Propietari».

- Professor de les mateixes assignatures en el primer Institut —en la *primera erección del Instituto de Gerona*—; en qualitat de «Propietari»; nomenat, sense exigir-li exercicis, l'any 1841 pel Govern Polític, la Diputació Provincial i l'Ajuntament.

- També en qualitat de «Propietari» i sense exercicis fou nomenat per l'Ajuntament, l'any 1843, professor del Col·legi local d'Humanitats, a què es va reduir l'Institut.

- En la *nueva erección del Instituto* fou nomenat pel cap polític de Girona, el 3 de novembre de 1845, professor de Llatí i Castellà, sense exercicis i en qualitat d'«Interí», passant a «Substitut» per RO de 13 de novembre de 1845.

JOSEP LLACH i SOLIVA,
Regent de 2a classe.

- Professor d'Elements de Física experimental i de Química en la *primera erección del Instituto*; nomenat el 28 de juny de 1841 pel Govern Polític, la Diputació Provincial i l'Ajuntament, servint-li d'exercici el títol de Doctor en Farmàcia i l'oferiment d'exercir la càtedra sense dotació per espai de dos anys. Hi era en qualitat de «Propietari».

- El 12 de novembre de 1845, sense exercicis i en qualitat d'«Interí», fou professor de les mateixes assignatures en la *nueva erección del Instituto*, per nomenament del Cap

Polític de Girona, passant a la consideració de «Substitut» per RO de 13 de novembre de 1845.

MIQUEL AMETLLER,
Regent de 2a classe.

- Professor de Retòrica, Poètica i Història en la *primera erección del Instituto*, nomenat el 16 de setembre de 1841 pel Govern Polític, la Diputació Provincial i l'Ajuntament; no li calgué fer exercicis, en atenció als seus escrits publicats. Hi era en qualitat de «Propietari».

- L'Any 1843 fou nomenat per l'Ajuntament, sense exercicis i en qualitat de «Propietari» professor de les mateixes assignatures i director del Col·legi d'Humanitats a què passà l'Institut.

- El 3 de novembre de 1845, sense exercicis i en qualitat d'«Interí», fou professor de les mateixes assignatures en la *nueva erección del Instituto*, nomenat pel cap polític de Girona. Per RO de 13 de novembre de 1845 passà a «Substitut».

RAMON DE SABATER,
Regent de 2a classe.

- Professor d'Història Natural en la *primera erección del Instituto provincial de Gerona*; nomenat el 23 de setembre de 1841 pel Govern Polític, la Diputació Provincial i l'Ajuntament, prèvia oposició realitzada a la Casa Llotja de Barcelona. Hi era en qualitat de «Propietari».

- El 12 de novembre fou nomenat professor de la mateixa assignatura en la *nueva erección del Instituto de Gerona* pel Cap Superior Polític de la província, sense exercicis i en qualitat d'«Interí». Per RO de 13 de novembre de 1845 va passar a «Substitut».

ESTEBAN TAXIL
Regent de 2a classe. (8)

- Professor de Llengua francesa; nomenat pel Govern Polític, la Diputació Provincial i l'Ajuntament de Girona el dia 3 d'octubre de 1841, prèvia Oposició i en qualitat de «Propietari».

- El 2 d'agost de 1843 fou nomenat professor de la mateixa assignatura per l'Ajuntament per al

Col·legi d'Humanitats a què passà l'Institut; no va fer exercicis i hi era en qualitat de «Propietari».

- El 3 de novembre de 1845, sense exercicis i en qualitat d'«Interi», és nomenat pel cap polític de la província professor de Llengua francesa de l'Institut Provincial en la seva *nueva erección*. Per RO de 13 de novembre de 1845 obté el nomenament en qualitat de «Substitut».

- És també professor gratuït de Llengua grega.

AGUSTÍ BRAGAT (9)

- Professor de Matemàtiques i de Geografia de la ciutat de Girona; nomenat pel Cap Polític el 27 de març de 1839, prèvia oposició i en qualitat de «Propietari».

- Professor de les mateixes assignatures en la *primera erección del Instituto Provincial de Gerona*; nomenat pel Govern Polític, la Diputació Provincial i l'Ajuntament de Girona l'any 1841. Sense exercicis i en qualitat de «Propietari».

- Professor també de Matemàtiques i de Geografia en el Col·legi d'Humanitats a què es va reduir l'Institut; nomenat per l'Ajuntament de Girona el 2 d'agost de 1843. Sense exercicis i en qualitat de «Propietari».

- Professor de les mateixes assignatures en al *nueva erección del Instituto Provincial*; nomenat pel cap polític el 3 de novembre de 1845, sense exercicis i en qualitat d'«Interi». Per RO de 13 de novembre de 1845 passà a «Substitut».

JOSEP PELEGRÍ I LLADÓ, Regent de 2a classe.

- Professor de Llatí i Castellà en la *nueva erección del Instituto Provincial*; nomenat pel cap polític el 12 de novembre de 1845, sense exercicis, pel fet d'haver estat anteriorment professor públic de la vila d'Olot. Per RO de 13 de novembre de 1845 és nomenat «Substitut».

Segons aquest document, dels vuit professors que en el curs 1845-46 exercien en el tot just creat «Instituto Provincial de Segunda Enseñanza», sis eren ja professors en el «Instituto Provincial Gerundense» del

1841. Aquests eren: Miquel Vila, Josep Llach i Soliva, Miquel Ametller, Ramon de Sabater, Esteban Taxil i Agustí Bragat. A més, els professors Vila, Ametller, Taxil i Agustí Bragat exerciren també en el Col·legi d'Humanitats.

Cal remarcar, una vegada més, que la referència a l'Institut creat el 1841 es fa com a *primera erección i la del 1845, com a nueva erección*.

Quant al nomenament dels professors, resta clar que per a l'Institut de 1841 era a càrrec del Govern Polític, de la Diputació Provincial i de l'Ajuntament; els professors del Col·legi d'Humanitats eren nomenats únicament per l'Ajuntament i els de l'Institut del 1845 ho foren pel cap polític de Girona, amb la ratificació de la Reial Ordre de 13 de novembre de 1845, tantes vegades esmentada.

El nomenament era primer com a «Propietari», passant després a «Interi» i «Substitut».

Hem d'admetre —amb les reserves que calgui— que no hi hagué gairebé solució de continuïtat entre aquella *primera erección* (1841) i la *nueva erección* (1845). El local fou el mateix —l'ex-convent de Caputxins del carrer de la Força— i ja hem vist que, llevat del director i del professor Josep Pelegrí i Lladó, el *personal docent fou el mateix*.

Del pas i actuació dels professors Vila, Ametller, de Sabater, Taxil i Bragat per l'Institut del 1841 no hem trobat en el nostre arxiu més dades que les que ens proporciona l'esmentat document; sí que en tenim —i algunes ben interessants!— de llur activitat posterior. Del professor Llach conservem, pel que fa a aquell primer Centre, la breu al·lusió del discurs del Sr. Batlle, de l'any 1963. Per altres escrits, podem seguir bé la seva trajectòria professional.

EL PROFESSOR JOSEP LLACH I SOLIVA

En el present treball no és possible de fer conèixer tot el que sabem d'aquells primers professors del nostre Institut d'Ensenyament se-

cundari (10); no puc evitar, però, de dedicar unes ratlles al professor Josep Llach i Soliva, sobretot, perquè considero que fou una de les persones que amb més entusiasme i afany va contribuir i va donar suport a l'impuls de l'ensenyament secundari a la nostra ciutat i en fou un professor de gran prestigi.

És en aquest sentit que vull referir-m'hi, amb la intenció també d'ampliar les dades que ens proporciona el document de l'arxiu i altres que fins avui ens han arribat d'aquest professor.

Jospe Llach i Soliva (11), gironí insigne i benemèrit, fou batxiller en Arts i en Filosofia, doctor acadèmic en la Facultat de Farmàcia, membre de la Societat Econòmica d'Amics del País de Girona, de la del Foment de la Il·lustració de Barcelona, soci de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de la mateixa ciutat, catedràtic de Física i nocions de Química de l'Institut Provincial de Girona i secretari del mateix.

Aquest és el *currículum* que acompanya el nom del professor en el discurs que va llegir en la solemne obertura de l'any escolar, 1850-1851, a l'Institut Provincial de Girona.

Cal afegir que fou el traductor al castellà del «Diccionari manual de Ciències i Arts» de Hoefler i fou autor del llibre «Nociones de Química» (1847), i col·laborà en l'opuscle «Organización del Instituto Provincial Gerundense y bases según las que se formaron sus reglamentos»; (12) el títol d'aquest opuscle ens palesa l'interès que aquesta publicació pot tenir per al coneixement d'alguns aspectes relatius al funcionament d'aquell Centre, que l'Ajuntament, la Diputació i el Govern Polític van crear a Girona l'any 1841.

Per a la provisió de les càtedres, el reglament establia dos mètodes: la idoneïtat i l'oposició. El Dr. Llach hi accedí pel primer, amb la garantia d'ésser doctor acadèmic en Farmàcia i d'haver ofert gratuïtament els seus serveis per dos anys.

La seva experiència en l'organització de l'Institut del 1841 fou, sens dubte, molt valuosa i ben profitosa en la creació del nou Centre, quatre

anys més tard, i en el fet que aquest assolís un bon renom a la ciutat, a la Universitat de Barcelona i al Ministeri de Comerç, d'Instrucció i Obres Públiques de Madrid.

És molt significatiu l'escrit que el director, Julián González de Soto, va trametre el 18 d'agost de 1846 a la Direcció General d'Estudis per acompanyar l'expedient del professor Llach i l'informe favorable, per tal que se li concedís la propietat de la càtedra de Física i Química, que havia estat sol·licitada (13).

Així, diu que el recomana per quatre raons: en primer lloc, perquè l'ha ajudat extraordinàriament a posar en marxa l'Institut; segonament, perquè ha estat constantment al seu costat, esmerçant moltes hores en el muntatge dels gabinets de Física i Química; en tercer lloc, perquè, després d'acabar el curs i els exàmens reglamentaris, es prestà a fer generosament una manifestació pública del progrés dels seus alumnes en Física i Química, manifestació que el ministre de Governació es dignà aprovar, tot disposant que es publicés en el Butlletí Oficial d'Instrucció Pública, el 30 de juliol de 1846; en quart lloc, perquè li confià la inspecció del Col·legi privat de la Bisbal i va complir religiosament (14). Afegeix també que té profunds coneixements i un gran zel en l'observança del Reglament.

En un escrit posterior (20 de març de 1847) (15) s'insisteix novament en els coneixements gens vulgars del professor Llach, que està al dia de totes les publicacions estrangeres i està a l'altura de la ciència que professa.

A ell devem la Memòria històrica, llegida el 15 de setembre de 1849, en què fa conèixer les vicissituds dels quatre primers anys de l'Institut i fa una exposició detallada dels gabinets de Física i Química i de Ciències Naturals, del Jardí Botànic, de l'Herbari i, així mateix, del material de què es disposa en les assignatures de Matemàtiques, de Geografia i d'Història, i dels llibres de la Biblioteca. No hi manca una referència a la distribució dels

locals i dels béns materials amb què comptava l'Institut.

La seva activitat docent en l'ensenyament secundari, que començà el 28 de juny de 1841, acabà el 25 d'octubre de 1860, data en què li sobrevingué la mort a conseqüència d'una dolença hepàtica, segons ens informa el Dr. Miquel Ametller i Marill, catedràtic de Retòrica i Poètica i aleshores director de l'Institut.

En una breu, però sentida oració fúnebre, el Dr. Ametller ressaltà les qualitats humanes i professionals del Dr. Llach, amb les quals es guanyà l'estima de tothom i la confiança de la direcció del Centre, fins al punt que aquesta estampava a ulls clucs l'*exequatur* a les peticions que, com a catedràtic de Física i Química, feia, perquè el que demanava era necessari i útil per a l'ensenyança.

La seva seguretat impertorbable, la seva il·lustració, els seus sentiments patriòtics i liberals i la seva intransigència amb el que no era legal mereixeren tot el crèdit de la ciutat, la qual repetides vegades i en circumstàncies difícils en nomenà alcalde constitucional.

El Dr. Josep Llach i Soliva va destacar, doncs, en la vida docent, cultural i política de Girona i, juntament amb altres professors, va donar molt de prestigi a l'Institut d'Ensenyament Secundari.

Així el Dr. Ametller l'inclou entre aquelles persones dignes d'ésser imitades: *Concluyamos: Si los Albertis, los Pelegris, los Ruices, los Vilas y los Llachs, varones inclitos por haberse consagrado toda su vida a la penosa carrera del profesorado público y por haber llevado cada uno de ellos su grano de arena en la construcción de este edificio literario, han merecido los honores de la bienaventura..., que cuando cesen en sus honrosos y gratuitos cargos, tengan imitadores...* (16).

Dolors Condom és catedràtica de l'Institut de Batxillerat «J. Vicens Vives».

NOTES

1. El discurs es conserva, manuscrit, a l'arxiu de l'I.B. «Jaume Vicens Vives» de Girona.
2. La Universitat de Barcelona felicita el director, J. González de Soto, pel distingit personal de l'Institut (Lligall *Comunicaciones al Ministerio y Dirección de Institutos*, any 1847, Arxiu de l'Institut; felicitació de la reina Isabel II al director i catedràtics de Física i Química i bibliotecari, 19 juny 1849; lloançà del director general d'Instrucció Pública, Antonio Gil de Zárate, en el llibre *La Instrucción Pública en España*, 1879, etc.
3. Hi ha una còpia del discurs a l'arxiu de l'I.B. «Jaume Vicens Vives». Vegeu també un article del Sr. Batlle a la *Revista de Girona* 76 (1976).
4. L'I.B. «Ramon Muntaner» de Figueres va commemorar els seus 150 anys durant el curs 1989-90, partint de la creació del Col·legi d'Humanitats, any 1839.
5. El Sr. Batlle fa al·lusió a les dificultats que l'Institut va trobar i a la possible manca de maduresa, malgrat l'interès i l'entusiasme que hom hi posà.
6. Lligall *Comunicaciones al Ministerio y Dirección de Institutos* (1845-1848), octubre 1846. Hi ha una altra còpia, menys acurada, que sembla correspondre a la relació de professors tramesa el dia 11 d'agost de 1846 i que, probablement, no va arribar al seu destí, segons deduí d'una reclamació de la Direcció General d'Instrucció Pública del 21 d'agost del 1846.7. Sobre Julián González de Soto, vegeu, especialment, B. PARADELA, *Un gran pedagogo desconocido*, Impr. de Cleto Vallinas, Madrid 1930; SALOMÓ MARQUÉS, *El Col·legi d'Humanitats de Figueres*, A I E G, XXVIII, 1985-1986, pp. 381 ss.
8. En la còpia del document anterior s'indica que aquest professor està realitzant els exercicis per a la Regència de 2a classe. En una nota es diu que s'aprofita la nova tramesa per a fer constar que és també professor gratuït de llengua grega.
9. En una nota que des del 18 de maig de 1846 està suspès de les seves funcions per expedient governatiu dirigit al Govern de S.M. en al mateixa data. En el llibre de *La Junta Inspectora* de l'arxiu de l'Institut es manifesta que l'expedient obeeix al fet que el dia 16 del mateix mes el professor Bragat a la classe es va expressar de forma alarmant en matèries religioses i polítiques.
10. Hem trobat algunes dades interessants en el llibre de *La Junta Inspectora* i altres papers de l'Institut.
11. En algunes ocasions se li atribueixen, erròniament, algunes obres i activitats que corresponen al seu germà Joan, doctor en Medicina i Cirurgia i també professor de l'Institut.
12. Girona, Impr. de Vicente Oliva, 1841. L'hem consultat a la Biblioteca del Seminari.
13. Lligall, *Correspondencia con la Dirección General de Estudios*, 1846, núm. 35, Arxiu de l'Institut.
14. L'Informe detallat i personal es conserva a l'Arxiu de l'Institut, Lligall *Correspondencia con la Dirección General de Estudios*, 30 de juny de 1846, núm. 29.
15. Lligall *Correspondencia con la Dirección General de Estudios*, 1847, núm. 10-11.
16. *Memoria* llegida pel Dr. Ametller en l'obertura del curs 1860-61.